

©Юхнов Б.Ю., Яшинов О.Л.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ: КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ

1. Постановка проблеми

Сьогодні та в стратегічній перспективі саме інноваційний чинник визначатиме конкурентні позиції та життєздатність українських підприємств машинобудування. Поступово у суспільстві формується системна уява про необхідність мислення категоріями інноватики і розповсюдження їх у всіх сферах діяльності та різноманітних формах.

Все більшого значення у формуванні інноваційності набувають кластерні структури, побудовані на співпраці підприємств, фінансово-кредитних установ, наукових та навчальних закладів. Інтерес до проблематики кластерів в Україні пояснюється, в першу чергу, тим, що одним з головних стратегічних завдань державної політики розвитку країни до 2015 р. є підвищення конкурентоспроможності підприємств та регіонів, укріплення їх ресурсного потенціалу. Однак проблематиці використання кластерів як фактору інноваційного розвитку машинобудівних підприємств не приділяється належної уваги, тому даний напрямок потребує подальшої розробки.

Особливо актуальними стають питання знаходження та застосування фінансових засобів забезпечення інноваційної діяльності, які відповідають вимогам науково-технологічного прогресу. Слід зазначити, що в розвинених країнах ці проблеми розв'язують із використанням нестандартних рішень, які ґрунтуються на підприємницькій ініціативі.

2. Аналіз останніх досліджень

Світова практика вже давно виробила достатньо ефективний спосіб для фінансування інноваційної діяльності – венчурні фонди та індивідуальний венчурний капітал. Теоретичні та методологічні аспекти його можливостей у науково-технологічному та інноваційному поновленні економіки країни висвітлені у низці аналітичних та прогнозних публікацій [4, 5, 7].

Однак більшість фахівців констатує, що в Україні венчурні фонди діють вкрай неефективно, а приватні венчурні інвестори відсутні зовсім. Окремого законодавства щодо венчурних фондів України поки що не прийнято. Основні засади їх створення регулює Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 р. (зі змінами та доповненнями). Згідно з цим законом, венчурним вважається недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів власного випуску та активи якого більш ніж на 50 % складаються з корпоративних прав і цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі або у торговельно-інформаційній системі [1].

3. Формулювання цілей статті

Основна проблема полягає в тому, що в Україні венчурний капітал лише формально називається таким, маючи на меті оптимізацію оподаткування. В реальності венчурні фонди фінансують високоприбуткові проекти з низьким ризиком у торгівлі та інших сферах, які аж ніяк не стосуються інновацій.

Вирішити дану проблему можна лише створивши венчурний фонд, власниками і вкладниками якого були б самі суб'єкти, які найбільш зацікавлені в розвитку інноваційного напрямку, зокрема, підприємства машинобудівного комплексу, що розташовані в географічній близькості одне від одного. Аналіз можливостей їхнього кооперування в рамках кластерної моделі розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу складає предмет даного дослідження.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Зважаючи на складні фінансові умови, в яких працюють українські машинобудівники, окремому підприємству дуже важко створити повноцінний венчурний фонд. На нашу думку, виходом могло б стати створення спільного фонду групи підприємств з рівними частками у статутному капіталі. Це дасть змогу диверсифікувати і збільшити джерела фінансування інноваційних проектів.

Запропонований місцевий венчурний фонд повинен бути закритого типу в тому сенсі, що він фінансуватиме проекти, які відбиратиме комісія з представників засновників фонду. Для реалізації одного або кількох споріднених проектів є оптимальним, на наш погляд, створення окремих малих інвестиційних підприємств. Необхідною умовою прийняття проекту для фінансування венчурним фондом слід вважати згоду на участь у статутному капіталі не менш як 25 % підприємства – засновника фонду, яке зацікавлене в результатах реалізації проекту. За такої умови венчурний фонд бере на себе зобов'язання щодо участі в статутному капіталі створюваного інноваційного підприємства у розмірі не менше 50 %. Однак розмір частки фонду у новоствореному малому інноваційному підприємстві може коригуватися за рахунок третього джерела: приватних венчурних інвестицій або венчурних інвестицій юридичних осіб, але має бути не менше 25 % (разом зацікавленому підприємству і фонду має належати більше 50 % статутного капіталу).

Решту фінансування можуть забезпечити приватні інвестори («бізнес-янголи»), якими можуть бути працівники даних підприємств чи просто місцеві жителі, які мають кошти [8, с.7]. Адже особливістю венчурного фінансування з боку приватних інвесторів є його значна залежність від регіонального чинника. Вже давно помічено, що бізнес-янголи вкладають кошти в інноваційні підприємства, що розташовані поблизу їхнього місця проживання [6, с. 112]. Останнє пояснюється як більшими можливостями відстеження діяльності підприємства, в яке вклали кошти, так і особистими знайомствами та контактами з працівниками такого підприємства. Аналогічні причини

зумовлюють привабливість новостворених інноваційних підприємств і для юридичних осіб регіону. Механізмом залучення таких інвесторів може стати аукціон бізнес-пропозицій, який доцільно помістити на спеціалізованому веб-порталі венчурного фонду.

Варто зазначити, що за такої схеми підприємство машинобудування, яке бере участь у венчурному фонді, отримує можливість залучати інвесторів до фінансування інноваційних проєктів двома шляхами.

Сторонні інвестори, які надають перевагу прямим інвестиціям, мають можливість стати співінвесторами при створенні малого інвестиційного підприємства для реалізації певного проєкту. Крім того, створений венчурний фонд дозволить залучати ресурси традиційним для інститутів спільного інвестування шляхом – через випуск боргових цінних паперів.

Запропонована схема значно знижує ризики сторонніх інвесторів порівняно зі звичайним венчурним вкладенням капіталу за рахунок того, що:

а) потрібно вкладати значно менше капіталу у випадку прямої інвестиції (75 % вкладають фонд і одне з підприємств-засновників);

б) підприємство-засновник фонду в період і після закінчення науково-дослідних та конструкторських робіт може надати за пільговою ціною свої потужності для випробувань, тестувань розробок та запуску пробної партії нового продукту;

в) в разі успіху венчурної інвестиції частка інвестора гарантовано викупиться тим підприємством – учасником кластеру, яке є засновником інноваційного підприємства;

г) новостворене підприємство поміщається у бізнес-інкубатор, що значно зменшує ризики його діяльності та витрати.

Погляд на бізнес-інкубатор як на приміщення, де на обмежений термін розміщуються заново створені малі фірми-клієнти, які за пільговими тарифами користуються інфраструктурою, необхідною для ведення бізнесу [2, 3], є дуже вузьким. Бізнес-інкубатор є економічним утворенням, діяльність якого часто виходить за межі надання приміщення чи комунікацій. Це проявляється у

віртуалізації бізнес-інкубаторів, коли значна кількість їхніх клієнтів територіально може бути розміщена поза межами бізнес-інкубатора, і у підвищенні ролі інфраструктурного компонента бізнес-інкубатора, до якого входять юридичні фірми, фірми з надання бухгалтерських послуг, веб-студії.

Важливим на даному етапі є підключення до процесу збільшення інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств машинобудівної галузі місцевої влади. Її участь може проявлятися, наприклад, у наданні приміщення у довгострокову оренду за пільговими тарифами. Така співпраця вигідна як підприємствам, так і самій місцевій владі, оскільки підприємства, що розміщені в бізнес-інкубаторі, забезпечують стійкий розвиток виробництва, підвищення експортного потенціалу регіону, стабільну зайнятість, наповнення місцевого і державного бюджетів.

Венчурний фонд є центром кластерної моделі розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. Запропонована схема фінансування створюваних під конкретні проекти малих інноваційних підприємств робить венчурний фонд своєрідним подвійним локальним ринком, де взаємодіють попит і пропозиція знання (явного і неявного, а також втіленого в нові ідеї) та фінансових ресурсів, які необхідні для перетворення знання в інновації.

Зрозуміло, що не кожна ідея може бути перетворена в інновацію. Тому пропонується створити інноваційний центр як неприбуткову організацію, яка фінансуватиметься венчурним фондом і головною метою якої буде доведення наукової ідеї до стадії реалізації. В цьому центрі автору перспективної ідеї створюються умови для її розвитку: затверджується програма робіт, надається робоче місце, фінансування, доступ до платних наукових баз даних тощо.

Варто наголосити, що створення венчурного фонду та бізнес-інкубатора здійснюється не з метою отримання прибутку, а для зменшення фінансового тягаря та ризиків фінансування інноваційних проектів підприємств машинобудівного комплексу [9, с.57]. Хоча венчурний фонд має приносити прибуток стороннім інвесторам, засновники для себе можуть встановити

мінімальний рівень прибутковості, оскільки основний позитивний ефект діяльності фонду – це інноваційний розвиток підприємств. Обмеження на суто фінансову прибутковість вкладених коштів засновників дозволить спрямувати максимальну суму прибутків на виплату інвесторам, що автоматично збільшить привабливість даного фонду.

Висновки

В умовах суттєвих фінансових обмежень машинобудівні підприємства України не в змозі не лише збільшувати фінансування інноваційних досліджень і робіт, а й утримувати його на рівні минулих років. Тому потрібні нестандартні форми впровадження інновацій, однією з яких є утворення венчурних фондів.

Спільний місцевий венчурний фонд розвитку машинобудування, який пропонується створити в рамках кластерної моделі, є її центральною ланкою. Те, що засновниками фонду виступають самі машинобудівні підприємства, створює низку переваг, до яких слід віднести:

- 1) вирішення проблеми залучення початкових коштів для діяльності фонду;
- 2) відбір для фінансування лише тих проектів, в реалізації яких зацікавлені підприємства-засновники;
- 3) автоматичне вирішення питання виходу з венчурного бізнесу як створеного фонду, так і приватних інвесторів;
- 4) надання потужностей для дослідних робіт і випробувань підприємствами-засновниками венчурного фонду та бізнес-інкубатора, що суттєво зменшує ризики для новостворених малих інноваційних підприємств.

Таким чином, виникає значний синергичний ефект від кластерної моделі підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств машинобудування, яка надбудовується на комплекс заходів, що здійснюються кожним підприємством самостійно.

Список використаних джерел:

1. Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди) [Електронний ресурс]: Закон України від 15.03.2001 № 2299 – 111. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua.
2. Галиця І. О. Механізми функціонування технопарків та бізнес-інкубаторів / І. О. Галиця // Економіка промисловості. – 2009. – № 2. – С. 44 – 49.
3. Іщенко О. А. Концепція створення регіональних бізнес-інкубаторів сфери послуг / О. А. Іщенко, М. Г. Чумаченко // Економіка промисловості. – 2005. – № 4. – С. 43–51.
4. Ковальова Ю. Кластер як новий інструмент модернізації економіки / Ю. Ковальова // Схід. – 2007. – № 5. – С. 45–53.
5. Кузнєцова А. Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності / А. Я. Кузнєцова. – Львів: ЛБІ НБУ, 2005. – 319 с.
6. Поручник А. М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні / А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 324 с.
7. Пятинкин С. Ф. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. – Минск: Тесей, 2008. – 157 с.
8. Федулова Л.І. Бізнес-янгони в національній інноваційній системі / Л. І. Федулова // Проблеми науки. – 2008. – № 5. – С. 2–7.
9. Хмелевський О. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування / О. Хмелевський // Економіст. – 2008. – № 3. – С. 50–58.

Юхнов Б.Ю., Яшинов О.Л. «Інноваційний розвиток підприємств машинобудування: кластерна модель».

В статті розглянуто можливості кооперування українських машинобудівних підприємств з метою підвищення їхнього інноваційного

потенціалу. Запропоновано кластерну модель розвитку, центром якої є спільний венчурний фонд.

Ключові слова: інноваційний потенціал, венчурний фонд, бізнес-інкубатор, бізнес-янголи, машинобудівні підприємства.

Юхнов Б.Ю., Яшинов А.Л. «Иновационное развитие предприятий машиностроения: кластерная модель».

В статье рассмотрены возможности кооперирования украинских машиностроительных предприятий с целью повышения их инновационного потенциала. Предложена кластерная модель развития, центром которой является общий венчурный фонд.

Ключевые слова: инновационный потенциал, венчурный фонд, бизнес-инкубатор, бизнес-ангелы, машиностроительные предприятия.

Yukhnov B.Y., Yashinov A.L. «Innovative development of engineering enterprises: cluster model».

The paper considers the opportunities for cooperation of Ukrainian engineering enterprises aiming at the increase of the innovative potential. Cluster model for development is offered, with the venture fund being its center.

Key words: innovative potential, venture fund, business-incubator, business angels, engineering enterprises.

Стаття надійшла до редакції 3 вересня 2012 р.